

12.03.25

9-А-Б клас

Історія України

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Валуєвський циркуляр і Емський указ.

Мета: охарактеризувати Польське повстання 1863-1864 рр. та його вплив на національно-визвольний рух на українських землях в II половині XIX ст; визначити зміст і наслідки Валуєвського циркуляру та Емського указу; розвивати в учнів уміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати, робити висновки та узагальнення, удосконалювати навички роботи з історичними джерелами; виховувати в учнів патріотичні почуття.

Актуалізація опорних знань

Експрес опитування

- *Що таке українська національна ідея?
- * Назвіть етапи українського відродження
- *Які перешкоди були на шляху формування української нації
- *Коли і за яких обставин було започатковано українське національне відродження?
- *Назвіть події, що слід віднести до українського національного відродження.

Словниковий батл: пригадаймо поняття:

*Пореформений період	* Наддніпрянська Україна
* Промисловий район	*Промисловий переворот
*Індустріалізація	*Протекціонізм
*Модернізація	*Іноземний капітал
*Внутрішній ринок	

Мотивація навчальної діяльності

Проблемне запитання

Чому протягом 1877 р. не надруковано жодної української книжки?

Вивчення нового матеріалу

Робота з поняттям (запишіть в зошит)

Шовінізм – проповідування національної винятковості одних націй і цькування інших, розпалювання ворожнечі між народами

Валуєвський циркуляр 30 липня (18 липня) 1863 року — таємне розпорядження міністра внутрішніх справ Російської імперії Петра Валуєва до територіальних цензурних комітетів, в якому наказувалося призупинити видання значної частини книг, написаних «малоросійською», тобто українською мовою. Згідно з указом заборонялась публікація релігійних, навчальних і освітніх книг, однак дозволялась публікація художньої літератури.

Мотивом до видання циркуляру стали підозри царської влади, що публікації книг українською мовою стимулюють зростання сепаратистських, пропольських та антицарських настроїв. Дію Валуєвського циркуляра було закріплено і розширено шляхом видання імператором Олександром II Емського указу 1876 року, згідно з яким видання творів українською мовою заборонялося практично повністю.

Валуєвський циркуляр вважається одним із яскравих виявів шовіністичної політики російського самодержавства, спрямованої на посилення національного, духовного і політичного гноблення українського народу

◦ У січні 1863 р. в Польщі спалахнуло давно очікуване повстання проти російського засилля. Напади на царські гарнізони відбувались і на Правобережній Україні, де існував значний прошарок польського населення (485 тис. чол., або 9,2 %). Хоч українські селяни участі в цих подіях не брали, вважаючи їх, як і в 1830—1831 рр., «панською справою», російські шовіністи після придушення польського повстання зажадали від уряду приборкати український національний рух.

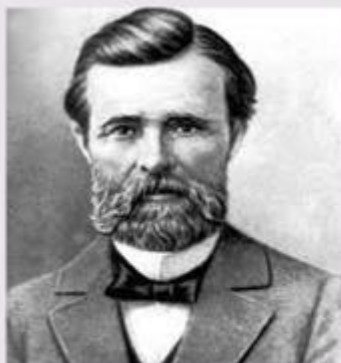
Відомості про циркуляр

Ще влітку 1862 р. Олександр II наказав позакривати недільні школи, започатковані, як зазначалося в рескрипті, «під впливом і за участю осіб, котрі мали завданням потрясіння держави». Викладачі багатьох україномовних шкіл не бажали послуговуватись офіційними підручниками з історії, які заперечували існування українського народу. Популярний публіцист М. Катков, редактор газети «Московские ведомости», закликаючи владу посилити наступ на українську культуру, силкувався довести, що «малоросійської мови ніколи не було й, незважаючи на всі зусилля українофілів, і досі не існує».

Робота з візуальними джерелами

Валуєвський циркуляр перешкоджав поширенню українського слова, він не зупинив тих діячів культури, котрі зробили метою свого життя утвердження національної свідомості в народних масах. Композитори М. Аркас, М. Лисенко, Д. Січинський, попри заборону, озвучували патріотичні вірші Т. Шевченка, О. Духновича, І. Франка та ін. поетів. Письменники М. Кропивницький, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, М. Старицький та ін. своєю творчістю підносили українську літературу до європейського рівня.

- **Емський указ** — розпорядження [російського імператора Олександра II](#) від 18(30) [травня](#) 1876 року, підписане в [Бад-Емсі](#) і спрямоване на витіснення [української мови](#) з культурної сфери. Емський указ забороняв українську мову у багатьох сферах життя (церква, музика, театр, книгодрукування (заборона ввезення на територію імперії книг, що надруковані українською мовою) і обмежував її лише побутовим вжитком; забороняв театральні виступи українською мовою.
- Поява Емського указу була обумовлена пожвавленням на початку 70-х років XIX ст. українського руху.
- Емський указ був спрямований на придушення спроб [національно-культурного відродження](#), далі [зросійщення](#) українського населення. Став черговим актом [шовіністичної](#) політики російського самодержавства, спрямованої на посилення національного гноблення [українського народу](#)

Емський указ доповнював основні положення так званого [Валуєвського циркуляра 1863 року](#). Указ забороняв:

- Ввозити на територію Російської імперії з-за кордону книги, написані українською мовою, без спеціального дозволу;
- Видавати українською оригінальні твори і робити переклади з іноземних мов, тексти для нот;
- Друкувати будь-які книги українською мовою;
- Припинення ставити українські театральні вистави (заборону знято у 1881 р.);
- Влаштовувати концерти з українськими піснями;
- Припинення викладання українською мовою у початковій школі, а вчителі негайно замінялися [росіянами](#).

Етапи вступу Емського указу в силу

- 1721 рік – Знищення Чернігівської друкарні.
- 1764 рік – Інструкція Єкатерини Другої князю Вяземському про посилення русифікації України, Смоленщини, Прибалтики та Фінляндії.
- 1775 рік, серпень. – Маніфест Єкатерини Другої «Об уничтожении Запорожской Сечи и причисления оной к Малороссийской губернии» і про закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.
- 1784 рік – Русифікація початкової освіти в Україні.
- 1800 рік – Указ Павла Першого про встановлення в Україні будівництва церков у московському синодальному стилі і заборона церковного будівництва у стилі козацького бароко.
- 1817 рік – Закриття Києво-Могилянської академії.
- 1831 рік – Скасування царським урядом Магдебурзького права на українських землях.
- 1862 рік – Закриття українських недільних і безплатних шкіл для дорослих.
- 1863 рік, 18 липня. – Циркуляр міністра внутрішніх справ Росії Валуєва про заборону друку книг українською мовою в Російській імперії.
- 1869, 1886 роки. – Укази царської адміністрації про доплати за успіхи в русифікації України чиновникам «в десяти Юго-Западных губерниях лицам русского происхождения, исключая, однако, "местных уроженцев"».

Узагальнення. Систематизація. Рефлексія.

Перегляньте відео: <https://youtu.be/LSLVdf7R4LI?si=oqBQLtIPXx2YdcBQ>

Бесіда

1. Що таке циркуляр?
2. У якому році було видано Валуєвський циркуляр?
3. Про що йшлося у Валуєвському циркулярі?
4. У якій газеті українські активісти друкували матеріали про Україну?
5. У якому році було підписано Емський указ?
6. Що забороняв Емський указ?

Домашнє завдання:

- Прочитайте § 24, опрацюйте опорний конспект.
- Проаналізуйте Програмні засади Братства тарасівців – стор.188, письмово дайте відповіді на завдання: А,Б,В.
- Повторити тему Діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

Завдання надсилайте на освітню платформу Human або на ел. адресу

nataliarzaeva5@gmail.com

Бажаю успіхів у навчанні!

